

MANAS LATGALES SKOLAS pie

Aldis Bukšs,
rakstnieks, Balvu novada
domes deputāts

AKTUĀLI

Latgalē plāno slēgt vairākas vidusskolas. *Latvijas pasts* likvidē pasta nodaļas. Vairākas pašvaldības saskaras ar nepieredzētām finansiālām grūtībām. Satiksmes ministrija samazina investīcijas ceļu atjaunošanā. Valsts robežsardze lūdz igauņu un lietuviešu robežsargu palīdzību. Tīkmēr Iekšlietu ministrija ar Aizsardzības ministrijas palīdzību uz austrumu robežas cenšas pabeigt jau leģendāro žogu.

KRIEVIJA
austrumu žoga

Tā īsumā var raksturot pēdējā pusgada ziņu virsrakstus, kas skar Latgali. Nepārstāvu *vissirslikti.lv* kustību un negribu iezīmēt bezcerīgu ainu, kāda varētu rasties, izlasot tikai šos virsrakstus. Notiek arī labas lietas. Piemēram, 2021. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, Latgalē dubultojās reemigrantu skaits, un tas turpinājis pieaugt arī 2022. gadā.

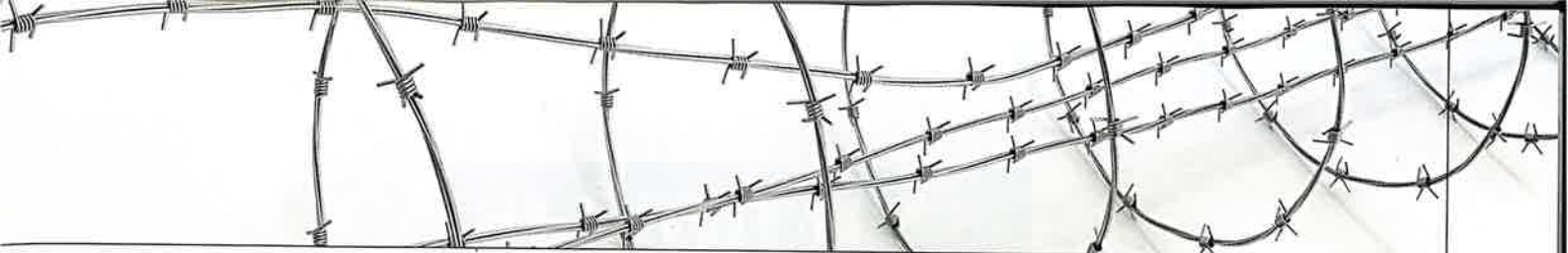
Vienlaikus aiz šiem virsrakstiem dažkārt paliek līdz galam nepateiktais vai neapjauktais. Vai – vēl briesmīgākos gadījumos – apzināti noklusētais, kopumā iezīmējot visai drūmu ainu, kuras iznākums daudz vairāk atkarīgs no Rīgas,

bet mazāk – no pašiem latgaliešiem. Pārfrāzējot: ja vēlamies spēcīgu, neapdraudētu Latviju, arī valdībai, iestāžu vadītājiem un tiem, ko dēvējam par viedokļu līderiem, vajadzētu būt ieinteresētiem, ka pierobeža ir droša.

Šis būs mans personīgais viedoklis par Latgali un pierobežu. Tas var atšķirties no daudziem gan Latgalē, gan citur dzīvojošajiem – tāpēc jau tas ir personīgais.

Varakļānu matemātika

Lai cik ļoti negribētos par šo jautājumu runāt, tieši Varakļānu gadījums ir lielisks Latgales problēmu raksturotājs, tāpēc vērts sākt tieši ar to.

Īsa stāsts droši vien zināms visiem – lielākā daļa varakļāniešu (saskaņā ar Varakļānu domes 2021. gadā veikto aptauju – absolūtos skaitļos mazāk par pusi no visiem novada balsstiesīgajiem) grib pie Madonas, bet atsevišķi aktīvi latgaļieši (daži tos nicīgi dēvē par *kultūrvēsturisko argumentu veicinātājiem*) uzstāj, ka Varakļāni jāpievieno Rēzeknes novadam.

Nenoliedzami – mediju un lielas daļas Latvijas iedzīvotāju simpātijas pieder varakļāniešiem. Tas ir saprotami. Cilvēki grib pie Madonas, un kāpēc lai to liegtu. Šobrīd jau aizmirsies, ka ikšķīliešu, ilūkstiešu, carnīkaviešu, suitu, garkalniešu un daudzu citu novadu gadījumā iedzīvotāju protesti netika ņemti vērā.

Kāpēc Varakļānu gadījumā ir citādi? Varakļāni Rēzeknei ir tuvāk, arī ekonomiskā saikne, saskaņā ar VARAM datiem, ir divreiz ciešāka ar Rēzekni nekā Madonu. Būsim godīgi, lielā mērā nostāju tiešā vai netiešā veidā iespaido arī *čangaļu* un *krievu* faktors. Vidējam latvietim šķiet saprotama nevēlēšanās dzīvot kopā ar krieviem un neizprotama atsevišķu *čangaļu* spītīgā turēšanās pie Latgales jēdziena. Tiek ignorēts iespajds, kādu tas atstās uz pārējo reģionu.

Šobrīd Rēzeknes pilsēta un Rēzeknes novads ir atsevišķas pašvaldības, taču to apvienošana ir neizbēgama – vēlākais, 2029. gadā. Līdz bankrotam novestajā Rēzeknes pilsētā valda spēki, kas, daudzu ieskatā, lūkojas uz Kremli. Situācija kaut nedaudz tiek nobalansēta tikai tāpēc, ka domāšanu un virzienu novadā apkārt pilsētai nosaka proeiropeiskie spēki. Taču kā būs pēc Rēzeknes pilsētas un Rēzeknes novada apvienošanas? Atliek paskatīties uz pēdējo Saeimas un pašvaldību vēlēšanu rezultātiem, lai to saprastu.

Ja atkārtotos 14. Saeimas vēlēšanu rezultāti, Rēzeknes pilsētas un Rēzeknes novada apvienošanās gadījumā proeiropeiskie spēki iegūtu tikai 42 % balsu, bet pēc pēdējo pašvaldības vēlēšanu rezultātiem – 50 %. Tātad abos gadījumos toni noteiktu Austrumiem simpātizējošie spēki. Ņemot vērā, ka Rēzekne ir Latgales centrs, tas ietekmētu visu Latgali. Valdība jau šobrīd netiek galā ar divu Latgales valstspilsētu (Rēzeknes un Dauvgavpils) vadībām.

Lai cik tas ciniski izklausītos, piešķaitot šiem rezultātiem rādītājus Varakļānu novadā, kļūst daudz cerīgāk un drošāk, ka lielais novads raudzīsies Rietumu virzienā.

Sveiciens no Krievijas ģenerālkonsula Daugavpilī

Ar šo matemātiku varētu nenodarboties, ja zinātu, ka viss pārējais Latgalē notiek uz labu, taču tā teikt es neuzdrošinos. Galu galā, runa ir par to pašu, kas satrauc lielāko daļu Latvijas domājošo cilvēku. Par drošību.

Pāris mēnešu pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā zvanīju kādam vietējam politiķim, lai noskaidrotu sev interesējošu jautājumu. Vairs neatceros, ko jautāju un ko atbildēja, taču atceros, no kurienes atbildēja. No Krievijas ģenerālkonsulāta Daugavpilī. Un vēl pasveicināja no ģenerālkonsula.

Ne es pazīstu nu jau bijušo ģenerālkonsulu, ne arī domāju, ka viņš patiešām lika pasveicināt. Taču divdomīgais tonis uzvedināja domām par Kremļa klātbūtni mūsu valstī. Konsulāts beidzot ir slēgts (Baltkrievijas ekvivalents gan joprojām tur darbojas), taču ietekme uz daļu

**Ja slēdzam skolas,
pasta nodaļas, tad būtu
jāseko kaut kam, kas
apliecinātu, ka, jā,
mainās mainīgie, bet
tiek dota jauna iespēja –
Latgale un Latvija kļūst
drošāka.**

Latgales un Latvijas politiku un citiem vadītājiem palikusi, tāpat kā uz daļu tās sabiedrības. Šeit gribētos uzdot retorisku jautājumu – vai daudz dzirdam (vai vispār dzirdam) par Valsts drošības dienesta darbu Latgalē?

Latgali raksturo klusāka vai skaļāka savstarpēja stīvēšanās. Tam labs piemērs ir pēdējās Saeimas vēlēšanas, kurās Latgalē bija vislielākais vēlēšanu skaita pieaugums valstī. Pat neskatoties uz to, ka iedzīvotāju skaits samazinās. Mobilizējās visi. Rezultātā kopējais nodoto balsu īpatsvars par t. s. proeiropeiskajām un *austrumu draugu* partijām, salīdzinot ar 13. Saeimas vēlēšanām, nemainījās. Taču, vai tā būs arī turpmāk, nav atkarīgs tikai no pašiem latgaliešiem.

Žogs un armija

Pastiprinoties draudiem no Krievijas pušes, aizvien vairāk cilvēku aizdomājas, vai saistīt savu nākotni ar dzīvi pierobežā. Šis šaubas ir kā medusmaize Kremļa faniem, bet mūsu pašu lēnīgums un neizdarības to tikai veicina.

Līdz pat 2018. gadam Latgalē nebija izvietota neviena profesionālā dienesta karavīru vienība. Nepalīdzēja pat Krievijas iebrukums Gruzijā 2008. gadā. Kustība sākās tikai pēc tās pirmā iebrukuma Ukrainā 2014. gadā. Rēzeknes novada Lūznavā 2018. gadā beidzot tika izveidota pirmā profesionālā dienesta karavīru vienība Latgalē. Pirmā 28 gadu laikā. Lai arī šo gadu laikā Lūznavas bāze ir augusi un ļoti pozitīvi ietekmējusi arī sociālekonomisko situāciju tās apkārtnē, tā Latgalē joprojām ir vienīgā.

Toties tūlī uz robežas būs žogs. Vismaz pagājušajā rudenī tika solīts, ka tas tiks pabeigts līdz šā gada beigām. Zinām, cik daudz laika tas prasīs. Taču, runājot par militāru apdraudējumu, žogam faktiski nav nekādas nozīmes. Nesen izskanējušas ziņas gan par kopīgu Baltijas valstu aizsardzības līnijas būvniecību gar robežu ar Krieviju, gan diskusijas par kājnietu mīnām.

Igaunī jau izziņojuši konkrētākus plānus par sava posma stiprināšanu tuvākajā laikā, tikmēr aizsardzības ministrs Andris Sprūds Latvijas gadījumā runā par tuvāko desmitgadi. Mēs jau esam garām laikiem, kad šādu mērķu izziņošana un rosīgs darbs to īstenošanā kādu satrauktu vai vairotu paniku. Šobrīd tam varētu būt tieši pretējs efekts.

Brīdī, kad rakstu šos vārdus, tiek solīts, ka drīz Aizsardzības ministrija Ministru kabinetā iesniegs austrumu robežas militārās stiprināšanas un pretmobilitātes plānu. Lai vai kā, pagaidām darbos nekas neliecina par to, ka patiešām tiktu domāts par visaptverošu robežas stiprināšanu jau tuvākajā laikā – betona šķēršļu sagatavošanu un uzkrāšanu, grāvju rakšanu u. tml. Jaunajam aizsardzības ministram un valsts sekretāram ir iespēja sevi pierādīt, ka var arī ātrāk par 10 gadiem. Krietni ātrāk.

Pelēkā zona bez vidusskolām

Tātad zinām, ka žogs kavējas, aizsardzības līnija vēl tikai desmitgades plānos, bet tikmēr lūdzam citu valstu robežsargu palīdzību, jo savējo pierobežā pietrūkst. Pietrūkst, jo arī trūkst cilvēku, kas

būtu gatavi tajā strādāt, lai gan atalgojums robežsargiem beidzot pakāpeniski tiek palielināts.

Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) ieplānotā skolu slēgšana, ja tai neseeks valsts investīcijas, piemēram, mājokļu un ceļu atjaunošanai pierobežā, ilgtermiņā tur radīs pelēko zonu, kas ir tik izdevīga Kremlim.

Saskaņā ar IZM plāniem, ļoti latviskā Ziemeļlatgalē tiešā robežas tuvumā plāno slēgt četras vidusskolas (atstājot to vietā pamatskolas). Iemesls vienkāršs – pārāk maz bērnu vidusskolas posmā (no 16 līdz 40). Aptuveni 100 km garumā starp Viļaku un Ludzu vairs nebūs nevienas vidusskolas.

Ko tas nozīmē Latvijas drošībai? Jaunām ģimenēm kvalitatīvas skolas tuvums ir viens no priekšnoteikumiem dzīvesvietas izvēlei. Cilvēki pierobežā kā savu dzīvesvietu izvēlēšies arvien mazāk. Tas savukārt ietekmēs gan uzņēmējdarbību, gan drošību.

Pierobeža Ziemeļlatgalē izceļas ar saviem uzņēmējiem. Ne velti Latgales reģiona uzņēmēju Gada balvu 2023 saņēma divas Ziemeļlatgales saimniecības – ZS *Amatnieki* Baltinavā un ZS *Kotiņi* Šķilbēnos. Saimniecības ar daudziem desmitiem darbinieku un daudzmiljonu investīcijām. Piemēram, *Kotiņi* šobrīd attīsta Latvijā lielāko saules paneļu parku pāris kilometru no robežas.

Protams, skolu likvidācija nepārtrauks šo un citu uzņēmumu darbu, taču piesaistīt vietējos darbiniekus kļūs arvien grūtāk. Pierobežā, iespējams, parādīsies viesstrādnieki. Vai tas vairo Latvijas drošību?

Tieciet galā paši

Skolu likvidācija nozīmē, ka pieaug attālums, kas skolēniem jāmēro, lai nokļūtu līdz skolai. Balvu novadā visneapskaužamākajā situācijā tiks nostādīti skolēni Baltinavā un Krišjānos. Baltinaviešiem būs jāmēro vismaz 37 km līdz Balviem, bet krišjāniešiem pēc Rugāju vidusskolas likvidēšanas tuvākā vidusskola būs aptuveni 50 km attālumā.

Sākotnēji IZM projektā bija norādīts,

Politikus no valstsvīriem atšķir drosme pārvarēt bailes un rīkoties tā, lai mūsu valsts būtu arī mūsu bērniem un mazbērniem.

ka vidusskolas posmā skola nedrīkst būt tālāk par 25 km no dzīvesvietas. Vasarā uz pretrunu tika norādīts arī IZM pārstāvjiem – paredzāt likvidēt vidusskolu Baltinavā, bet vienlaikus rakstāt par 25 km. Vasaras gaitā skaitlis tika pamaīnīts uz 50 km. Visi gali ūdenī.

Ja mērķis ir izglītības kvalitātes celšana, kāpēc tiek likvidēta Baltinavas vidusskola, kuras eksāmenu rezultāti 2021./2022. mācību gadā bija vieni no labākajiem lauku skolu reitingā visā Latvijā? Proti, saskaņā ar Draudzīgā aicinājuma fonda skolu reitingu 2022, Baltinavas vidusskola lauku vidusskolu grupā ieņēma 5. vietu uzreiz aiz Ķekavas vidusskolas. Otrais labākais rādītājs Latgalē, augstākais Balvu novadā! Turpretī 2022./2023. mācību gadā labākos eksāmenu rezultātus novadā ir uzrādījusi cita skola, kuru arī grasās likvidēt, – Rugāju vidusskola.

Vēl viens arguments šai reformai ir

ietaupījums, ko varētu novirzīt skolotāju atalgojuma celšanai. Taču šis ietaupījums ir neskaidrs. Pašvaldībām joprojām vajadzēs rūpēties gan par likvidējamo vidusskolu ēkām, jo tur darbosies pamatskolas, gan arī papildus ieguldīt skolēnu autobusus un arī dienesta viesnīcās.

Tā vietā Latvijas Pašvaldību savienības (LPS) un valdības domstarpību protokolā par nākamo budžetu parādās ģeniāla valdības atbilde uz LPS iebildumu par to, ka nepieciešams papildu finansējums (autobusiem, dienesta viesnīcām, atlikušo vidusskolu paplašināšanai) – resursu trūkums nevar attaisnot mērķa nesasniegšanu. Īsāk sakot, tieciet galā paši. Jau tiekam, atlaižot darbiniekus.

Galvenais iemesls, kuru nerisinām

IZM ziņojumā norāda uz ļoti satraucošu faktu. Proti, Ekonomiskās sadarbības un attīstības (OECD) 2018. gada PISA pētījumā secināts, ka Latvijas skolēnu mācību snieguma rādītāji lauku teritorijās atpaliek no saviem vienaudžiem pilsētās par 48 punktiem, kas atbilst aptuveni vienam mācību gadam.

Diemžēl IZM nepiemin, ka šajā pašā pētījumā nākamajā šķirklī ir

atrodams arī atpalcības cēlonis – ģimeņu sociālekonomiskais stāvoklis. Ja salīdzina rezultātus skolēniem, kuri atrodas vienā un tajā pašā vecāku ieņēmumu kategorijā, atšķirības ir niecīgas. Lauku reģionos vienkārši ir vairāk ģimeņu ar zemākiem ienākumiem.

Tātad no valsts puses pirmām kārtām risinājumam būtu jābūt infrastruktūras veidošanai, it sevišķi pierobežā, kur šādas investīcijas sekmētu gan apdzīvotību, gan aizsardzību. Bet tā vietā saņemam ziņu, ka naudas ceļu atjaunošanai pēc vairāku gadu pārtraukuma būs mazāk nekā iepriekšējā.

Kāpēc jūs prasāt vēl?

Var jau atstāt to visu pašu latgaliešu ziņā un teikt, ka līdzekļu pietiek, nauda tiek gūta, tikai Latgale to līdz galam neizmanto, un daudzās uzņēmējdarbības programmās tā patiešām ir. Neizmanto, jo bieži vien nav, kam izmantot. Un kļūs vēl mazāk, ja

visas iepriekšminētās problēmas tiks ignorētas. Varētu turpināt vēl un vēl, taču visvairāk pierobežu apdraud *tieciēt galā paši* filozofija un vienaldzība.

Vēl viens labs piemērs ir diskusijas ar Briseli. Nu jau kādu laiku tiek runāts par atsevišķu Eiropas Savienības finansējumu ārējās robežas stiprināšanai. Šāds atbalsts būtu paredzēts arī pierobežas infrastruktūras atjaunošanai, piemēram, ceļiem un tiltiem, un būtu spēcīgs atbalsts reģionam. Taču tālāk par sākotnējām sarunām, cik man zināms, neesam tikuši.

Pagājušā gada septembrī kādā no diskusijām par šo jautājumu vairākas augsta līmeņa amatpersonas apliecināja, ka Briselē atbildot ļoti vienkārši: kāpēc jums vajag naudu, ja nevarat apgūt to, kas jums jau ir? Citiem vārdiem sakot, kāpēc jūs prasāt vēl naudu Latgalei, ja Latvijai

jau tās ir tik daudz? Runa ir par 1,82 miljardiem eiro, ko Latvijai 2022. gadā piešķirā caur Atveseļošanas un noturības mehānismu (ANM) jeb tā saukto kovidnaudu. Ar nosacījumu, ka jāizlieto līdz 2026. gada beigām.

Pagājušā gada augustā Latvija bija uzsākusi īstenot projektus par kopējo summu, kas bija vien 34 % no piešķirtā finansējuma. Pieļauju, ka šobrīd skaitlis ir lielāks, taču fakts paliek fakts. Naudu, proti, projektus, kam tā bija paredzēta, nespējam pat iesākt. Sanāk apburtais loks – no vienas puses, mums ir nauda, pie kuras netiekam, no otras puses, mums ir neatliekamas vajadzības, kurām naudas nav.

Vajag tikai piebikstīt

Biheiviorālajā jeb uzvedības ekonomikā ir labi pazīstama tā saucamā piebikstīšanas jeb *nudge* teorija. Savulaik vienam

no tās radītājiem, ekonomistam Ričardam Tāleram ideja par teoriju radusies, lūkojoties uz lidostas tualetes pisuārā uzzīmēto mušu.

Teorijas būtība ir stāsts par pozitīvu atalgojumu un netīšu pamudināšanu, lai ietekmētu cilvēku vai to grupu rīcību. Tieši šīs pozitīvās netīšās pamudināšanas iztrūkst Latgales gadījumā. Ja slēdzam skolas, pasta nodaļas, tad būtu jāseko kaut kam, kas apliecinātu, ka, jā, mainās mainīgie, bet tiek dota jauna iespēja – Latgale un Latvija kļūst drošāka. Vajadzīgs tikai pamudinājums, iedrošinājums, pārliecība, ka tie, kas tic Latvijai, nav atstāti vieni. Šobrīd nekā tāda nav.

Kas tad palīdzētu? Saprātīga iedziļināšanās atšķirīgās situācijās un gadījumos, arī runājot par novadu

reformu, kas neizbēgami ietekmēs reģionu, skolu finansēšanu pierobežā, bruņoto spēku izvietojumu Latgalē, robežsardzes stiprināšanu, ceļu atjaunošanu un valsts atbalsta programmām mājokļu atjaunošanai un būvniecībai.

Dažreiz politiķiem Saeimā, valdībā, pašvaldībās ir ļoti grūti pieņemt lēmumus, par kuriem viņi zina, ka ilgtermiņā tie ir pareizi, taču īstermiņā var izraisīt sabiedrības sašutumu. Šīs bailes var saprast – nevēlos nosodīt. Politikus no valstsvīriem atšķir drosme pārvarēt bailes un rīkoties tā, lai mūsu valsts būtu arī mūsu bērniem un mazbērniem. Jā, bieži vien tas var nozīmēt politiskās karjeras vai veiksmīgās darba karjeras beigas, bet tu vismaz vari pēc tam nekaunoties palūkoties uz sevi spogulī. ♂

SARGI SIRDI

Koncentrētas **65% omega-3** taukskābes
bagātinātas ar **D3 vitamīnu**
un dabīgu **K2 natto MK-7**

Tikai 1 kapsula dienā!

Aptiekās visā Latvijā vai izdevīgāk ražotāja e-veikalā: vitaminibaltics.com
Uztura bagātinātājs. Uztura bagātinātājs neaizstāj pilnvērtīgu un sabalansētu uzturu.